

Putin we dollaryň ýaraglaşdyrylmagy

Category: Kitapcy, Maliýe we ykdysadyýet

написано kitapcy | 26 января, 2025

Putin we dollaryň ýaraglaşdyrylmagy PUTIN we DOLLARYŇ
ÝARAGLAŞDYRYLMAGY

Dollaryň ýaraga öwrülmegi ABŞ-nyň we smerikan kanunlarynyň, syýasatynyň gurşawyny regional çäkleriniň aňyrsyna giňeltmek üçin walýuta birliginiň häkimiýetinden peýdalanyandygynyň aýdyň subutnamasydyr

Russiyanyň prezidenti Wladimir Putin «X» platformasynda Taker Karlson bilen Russiya-Ukraina uruşy boýunça dürli meseleleriň üstünde iki sagatlap pikir alyşdy.

Ol taryhy nutuk bilen sözüne başlady, ykdysadyýet hakda aýtdy, yzyndan amerikan prezidentleriniň we ABŞ-nyň garşysyndaky pozisiýalary hakda pikir alyşdy.

Putin gürründeşligiň dowamynda Russiyanyň ykdysady ýagdaýyna buýsanýandygyny gizläp durmady.

Ol Günbataryň rus ykdysadyýetini paltalamaga gönükdirən ähli synanyşyklarynyň şowsuz guitarandygyna begenýärdi we muny aýtmak bilen ABŞ-nyň prezidenti Jo Baýdeniň rus

yk dysady yetiniň «ezilendigini» aýdýan çykyşyny göz öňüne tutýardы.

Emma Putin has möhüm bir meseläniň üstünde durup geçdi: ABŞ-nyň dollary ýarag hökmünde ulanýandygy ýa-da «dillary ýaraglaşdyryandygy» diýilýän ýagdaý.

Putiniň by syýasat hakdaky garaýsy nähilidi? Onuň bu boýunça ykdysady we syýasy pikirleri nämeler?

Ilki bilen «dillaryň ýaraglaşdyrylmagy», ýagny syýasy peýdalaryl gazanmak üçin gural hökmünde ulanylмагы aňladýar we bu ýagdaýda dillaryň, dollar bilen baglanyşykly töleg geçiriş sistemasynyň (SWIFT) ýaraga öwrülmegini görkezýär.

Dillaryň ýaraga öwrülmegi ABŞ-nyň we smerikan kanunlarynyň, syýasatyň gurşawyny regional çäkleriniň aňyrsyna giňeltmek üçin walýuta birliginiň häkimiýetinden peýdalanyandygynyň aýdyň subutnamasydyr.

Bu syýasat duňe Baýdene degişli däl. Tramp hem Eýrana şuňa meňzeş sanksiýalar girizip, mundan öñ käbir hemleleri edipdi. Diňe şulam şeýle syýasatyň bir prezidentiň ýa-da partiýanyň däl-de, döwletiň boýnuna ýüklenendigini aňladýar.

ABŞ has öñem «ylymyň we tehnologiýanyň ýaraga öwrülmegi» diýlip bilinýän wakada Hytaýdan käbir tehnologiýalary almagy gadagan edende, şolar ýaly ýaraglary ulanypdy.

Uzaga çeken gürründeşlikde, Putin ABŞ-nyň dollary özüne garşıy ýarag hökmünde ularma taktikasyny «akmaklyk we uly strategiki ýalňışlyk» hasaplady.

Mundan öñ ol ABŞ-nyň «özünü saklap oturan eli dişländigini» aýdyp, ABŞ-nyň töwereginde aýlanýan sistema bolan ynamy gaçyrandygyny nygtapdy.

Putiniň aýtmak isleýän zady, uzak wagtlaýyn dollaryň ýaraglandyrılmagyndan iň uly zyýany ABŞ-nyň özünüň görendigidi we ABŞ-nyb global güýjuniň esasy sütüni bolan pul birligini paltalanlygydy. Putin birnäçe mysal bermek arkaly sözünü delillendirdi.

Birinji mysal öz ýurdundady. Ol 2022-nji ýyla çenli rus translýasiýalarynyň 80%-e golaýynyň amerikan dollary we euro bolandygyny mälîm etdi.

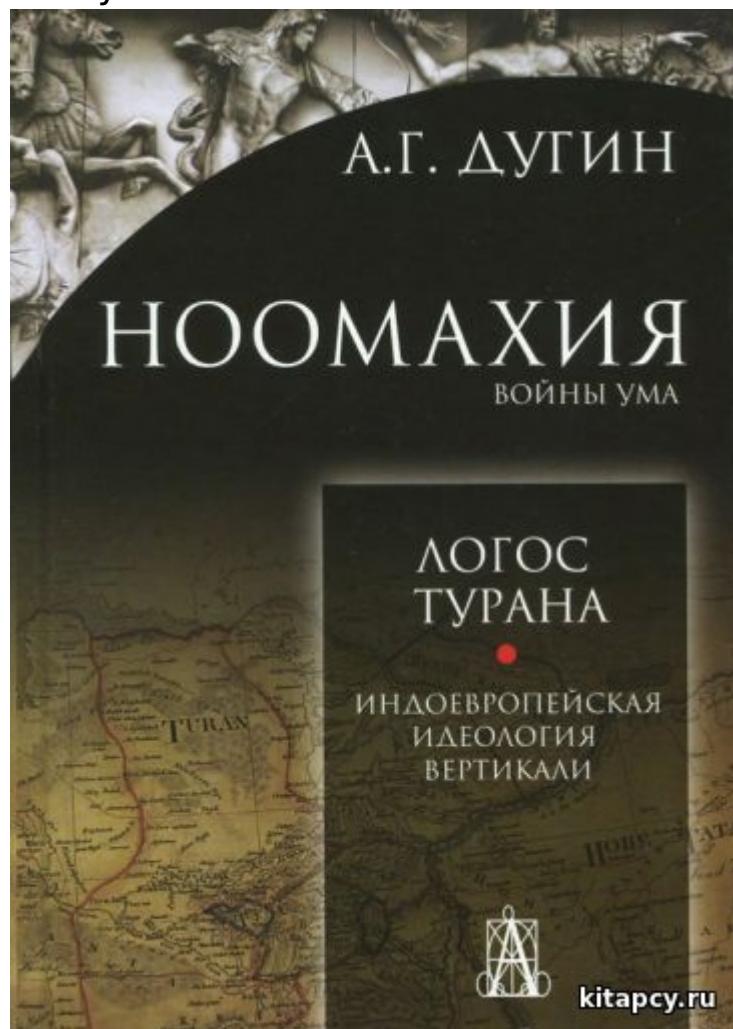
Şol mahallar dollar Russiá bilen (ABŞ-nyň daşyndaky) beýleki

ýurtlaryň arasyndaky translýasiýalary ýarsyna golaýyny düzýärdi. Bu görkeziji edil häzir 50%-den 13%-e çenli pese düşdi.

Uruşdan öñ hytaý ýuany bilen edilen söwda 3%-denem azdy, häzir bolsa 34%-denem köp we rus rubly bilen edilen söwda deňleşdi.

Putin Russiýany bu öwrülişige itereniň ABŞ-dygyny, gürrüni gidýän öwrülişige garamazdan Russiýanyň geçen döwürde ykdysady taýdan zyýan çekmändigini, tersine halkara guramalar tarapyndanam hasaba alynyşy ýaly ykdysady mümkünçiliginiň «G7» ýurtlaryndan has gowudygyny nygtady.

Putin ABŞ-nyň «dollarýň ýaraglaşdyrylmagy» syýasatyndan zyýan çekendigine degişli birnäçe ýurduň dollara garaşlylygyny azaltmak üçin rezerwlerini berkitmäge synanymagy we Hytaýa nebiti dollarýň ýerine ýuandan saymagy ýaly başga mysallaram bardy.

Bu diňe Putiniň pikiri däl. Garward, Prinston, Berkli, Ýel, Stanford we ABŞ-nyň abraýly beýleki ýokary okuň jaýlaryndan jemi iki müň ykdysatçynyň gatnaşan pikir soralşygynda gatnaşyjylaryň 16%-i «dollarýň ýaraglaşdyrylmagyň» ýurtlary

dollardan daşlaşdyryp biljekdigini aýtdy. 42%-i bu syýasatyň täsirini bilmeýändigini aýtsa, 28%-i bu üýtgeşmäniň bolmajakdygyny çak etdi.

Edil häzir dollaryň alternatiwasy ýok. Emma Russiýa mysalynda bolşy ýaly kabin ýurtlar kynçylyk çekiberse, alternatiwanyň gözlegine çykyp biler.

Kabin bankirler Russiýanyň şeýdip jezalandyrılmagyny maliýe taryhynda öwrülişik sepgidi hökmünde baha berdi.

Bu sanskiýalar ABŞ-ny garşıdaşlaryna beýleki walýuta birliklerini ulanmaga başlamagy üçin täze synanyşyklara iterdi.

Hytaý, Hindistan, Braziliýa ýaly beýleki ýurtlaram eýýämdeñ BRICS toparymyň üsti bilen alternatiwanyň gözlegine çykdylar. Hatda Fransiýanyň prezidenti Emmanuel Makronyň özem Ýewropa amerikan dillarynyň regional agalygyna bolan garaşlylygyny çäklendirmäge çagyrdy!

Dillaryň ýaraglaşdyrylmagy syýasaty kabin ýurtlary alternatiwa bolmandygy üçin dollar ulanmaga mejbür etse, ykdysady agyrlygy bolan beýleii ýurtlary bolsa alternatiwa gözlemäge iterdi.

Bu ýurtlaryň kabirleri ABŞ-nyň ýarany. ABŞ-nyň ýeke-täk ýapyşalgasy edil häzie dillaryň ýerini dolduryp biljek alternatiwanyň ýoklugydyr.

Munuň özi sterliniň onlarça ýyllap agalyk eden we ondanam öň birnäçe pul birliginiň we ykdysady sistemanyň agalyk eden taryhyň şowsuzlyga uçran lotoreýasydyr.

Häzir sifrowoý pul birlikleri taýdan hödürlichen tehniki çözgütlər söwda alyş-çalşy üçin gyýtaklaýynam bolsa dollara bolan mätäçligiň ýerini doldurjak çözgütləri döredip biler.

Ýogsa-da, dollar hökmürowanlygynyň soňy ABŞ-nyň öz elinden bolaýarmyka?

Abdulla RADDADI,

Saud Arabystanly žurnalist, ykdysatçı hünärmen.

Sişenbe, 13.02.2024 ý. Maliýe we ykdysadyýet